

Dorota Komorowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

EFEKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA WIELOKIERUNKOWYCH GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH NA TLE KONWENCJONALNYCH

Streszczenie: Celem opracowania jest ocena wyników produkcyjnych i ekonomicznych wielokierunkowych gospodarstw ekologicznych w Polsce na tle analogicznych wyników gospodarstw konwencjonalnych. Zaprezentowane w opracowaniu wyniki badanych gospodarstw wskazują na znacznie niższe wyniki produkcyjne w gospodarstwach ekologicznych, ale zarazem na niższe koszty produkcji w tych gospodarstwach. Wyniki ekonomiczne porównywanych gospodarstw ukształtowały się na niższym poziomie w gospodarstwach ekologicznych, ale uwzględnienie dopłat do tej działalności produkcyjnej wpływa na podwyższenie osiąganych w nich wyników, które w takiej sytuacji stają się lepsze niż w gospodarstwach konwencjonalnych.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, rolnictwo ekologiczne, żywność ekologiczna

1. Wstęp

Rosnąca świadomość społeczna negatywnych skutków współczesnego rozwoju gospodarczego i rolnictwa przejawia się w rosnących wymaganiach konsumentów w zakresie jakości żywności pod względem zdrowotnym oraz w trosce o stan środowiska naturalnego. W odpowiedzi na oczekiwania społeczne pobudzanie rozwoju rolnictwa w ramach Wspólnej Polityki Rolnej krajów Unii Europejskiej zmierza do poprawy jakości produktów żywnościowych, z uwzględnieniem potrzeb środowiska naturalnego. W związku z powyższym w ostatnich latach nałożono na rolników bardzo wysokie wymagania w zakresie środowiskowym, dobrostanu zwierząt i bezpieczeństwa żywnościowego. Jednym z przejawów prośrodowiskowej polityki rolnej jest wspieranie rozwoju produkcji rolniczej metodami ekologicznymi. Uzasadnieniem dla wspierania rozwoju rolnictwa ekologicznego jest jego korzystne oddziaływanie na stan środowiska naturalnego oraz rosnące zapotrzebowanie na produkty ekologiczne.

Popyt na żywność ekologiczną rozwija się w szybszym tempie niż podaż produktów ekologicznych, a tym samym stwarza możliwość dalszego rozwoju skali

rolnictwa ekologicznego. Taka sytuacja stwarza perspektywę rozwoju produkcji ekologicznej w Polsce, zwłaszcza wobec rosnącego wsparcia działań rolno-środowiskowych w obszarze rolnictwa. Po akcesji Polski do UE i objęciu naszego rolnictwa WPR, rolnictwo ekologiczne korzysta ze wsparcia finansowego w ramach realizacji Programu rolnośrodowiskowego. Według danych Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w 2008 r. liczba gospodarstw ekologicznych z certyfikatem oraz będących w trakcie jego uzyskiwania wyniosła 15 158 gospodarstw.

Wspieranie rolnictwa ekologicznego przyczynia się do wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych, a także wymusza potrzebę badania wyników produkcyjnych i ekonomicznych ich działalności.

2. Cel i metodyka badań

Celem opracowania jest ocena wyników produkcyjnych i ekonomicznych wielokierunkowych gospodarstw ekologicznych w Polsce na tle konwencjonalnych, przeprowadzona na podstawie badań empirycznych gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych objętych rachunkowością rolną w systemie FADN w 2007 r. W próbie Polskiego FADN w 2007 r. było 195 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych położonych w czterech regionach FADN, wyodrębnionych na zasadzie podobieństwa warunków produkcji, struktury obszarowej gospodarstw, stosowanych technologii i organizacji produkcji. Gospodarstwa ekologiczne tej próby zostały sklasyfikowane według typów produkcji rolniczej i znalazły się w grupach: uprawy polowe, uprawy ogrodnicze, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta żywione w systemie wypasowym, zwierzęta ziarnożerne i gospodarstwa mieszane (wielokierunkowe). Znacznie licznějšíą próbę, tj. 12 178 gospodarstw, stanowiły gospodarstwa konwencjonalne, położone w tych samych regionach Polskiego FADN i sklasyfikowane do takich samych typów produkcyjnych. Najlicznějšíą próbę gospodarstw według typów produkcyjnych, zarówno w obrębie gospodarstw konwencjonalnych, jak i ekologicznych, stanowiły gospodarstwa wielokierunkowe – 4470 spośród 12 178 gospodarstw konwencjonalnych i 91 spośród 195 gospodarstw ekologicznych. Dlatego to właśnie gospodarstwa wielokierunkowe są przedmiotem analizy porównawczej w zakresie wyników produkcyjnych i ekonomicznych ich działalności, zwłaszcza że odzwierciedlają znaczącą część całej zbiorowości gospodarstw konwencjonalnych i ekologicznych w kraju.

3. Charakterystyka badanych gospodarstw

Wielokierunkowe gospodarstwa ekologiczne i konwencjonalne, objęte badaniem, cechowała zbliżona wielkość ekonomiczna, która wskazuje na ich dochodowość, ale to gospodarstwa ekologiczne gospodarowały większą powierzchnią użytków rolnych – przeciętnie 18,8 ha, wobec 14,9 ha w gospodarstwach konwencjonalnych (ta-

bela 1). W gospodarstwach ekologicznych odnotowano mniejszą obsadę zwierząt na 1 ha użytków rolnych oraz mniejszą wydajność w produkcji mleka, pszenicy i kukurydzy. Chów zwierząt gospodarskich powinien zapewniać naturalne warunki bytowania zwierząt w zakresie żywienia, obsady, pomieszczeń inwentarskich. Pasze muszą być wyprodukowane metodami ekologicznymi. Obsada zwierząt w budynkach inwentarskich musi dawać im swobodę poruszania się, zaś budynki muszą spełniać odpowiednie warunki zoohigieniczne oraz zapewniać dostęp do otwartych wybiegów. W powierzchni upraw w badanych gospodarstwach ekologicznych wykazano większą powierzchnię upraw trwałych, pastewnych, warzyw, owoców, a mniejszą – zbóż. Gospodarstwa ekologiczne utrzymywały mniej trzody chlewnej, zbliżoną liczbę bydła mlecznego, a więcej bydła opasowego, owiec, kóz i drobiu.

Tabela 1. Wybrane informacje o badanych gospodarstwach

Wyszczególnienie	Gospodarstwa ekologiczne	Gospodarstwa konwencjonalne
Liczba gospodarstw	91	4 470
Średnia wielkość ekonomiczna w ESU*	7,8	8,1
Powierzchnia użytków rolnych w ha,	18,8	14,9
w tym dzierzawionych w ha	5,7	3,4
Nakłady pracy ogółem w AWU**,	1,73	1,58
w tym pracy własnej w FWU***	1,66	1,50
Obsada zwierząt w LU****/ha	0,90	1,47
Wydajność mleczna krów w kg/szt.	3 318	3 912
Plon pszenicy w dt/ha	28,2	46,0
Plon kukurydzy w dt/ha	54,5	77,6
Powierzchnia uprawy w ha:		
zboża	8,50	9,11
pozostałe uprawy polowe	2,39	1,67
warzywa i kwiaty	0,27	0,14
uprawy trwałe	0,29	0,05
sady	0,29	0,05
uprawy pastewne	7,10	3,82
Zwierzęta ogółem w LU:	9,6	11,6
krowy mleczne	2,73	2,79
pozostałe bydło	2,28	0,08
owce i kozy	0,49	0,08
trzoda chlewna	3,13	5,52
drób	0,54	0,37

* ESU – Europejska Jednostka Wielkości Gospodarstw Rolnych

** AWU – Jednostka Przeliczeniowa Pracy

*** FWU – Jednostka Przeliczeniowa Pracy Rodziny

**** LU – Jednostka Przeliczeniowa Zwierząt

Źródło: dane IERiGŻ-PIB.

4. Wyniki produkcyjne

Gospodarstwa ekologiczne w porównaniu do konwencjonalnych, w zakresie produkcji roślinnej, uzyskały gorsze wyniki w produkcji zbóż, ziemniaków, buraków cukrowych i roślin oleistych (tabela 2). Nawożenie upraw ekologicznych bazuje przede wszystkim na nawozach organicznych pochodzących z gospodarstw oraz nawozach zielonych, głównie roślinach motylkowych. W gospodarstwach ekologicznych wartość produkcji zbóż w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych ukształtowała się na poziomie 568 zł/ha wobec 1434 zł/ha w gospodarstwach konwencjonalnych, ziemniaków – 173 zł/ha wobec 226 zł/ha, buraków cukrowych – 6 zł/ha wobec 115 zł/ha, a roślin oleistych – 21 zł/ha wobec 133 zł/ha w gospodarstwach konwencjonalnych. Lepsze wyniki produkcyjne w gospodarstwach ekologicznych odnotowano w produkcji warzyw i kwiatów – 267 zł/ha w porównaniu do 147 zł/ha w gospodarstwach konwencjonalnych, i w produkcji owoców – 97 zł/ha wobec 34 zł/ha w gospodarstwach konwencjonalnych.

W zakresie produkcji zwierzęcej, w produkcji mleka i żywca wołowego, wieprzowego i drobiowego gospodarstwa ekologiczne uzyskały wyraźnie gorsze wyniki produkcyjne (tabela 2), natomiast lepsze – w produkcji żywca baraniego i koziego oraz w produkcji jaj.

Tabela 2. Wyniki produkcyjne badanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Gospodarstwa ekologiczne		Gospodarstwa konwencjonalne	
	w zł na gospodarstwo	w zł na 1 ha UR	w zł na gospodarstwo	w zł na 1 ha UR
Produkcja ogółem	53 831	2 863	66 482	4 462
Produkcja roślinna,	26 457	1 407	34 500	2 315
w tym: zboża	10 684	568	21 360	1 434
rośliny białkowe	2 224	118	301	20
ziemniaki	3 258	173	3 966	266
buraki cukrowe	117	6	1 710	115
rośliny oleiste	393	21	1 989	133
warzywa i kwiaty	5 021	267	2 192	147
owoce	1 819	97	511	34
uprawy pastewne	2 078	111	1 637	110
Produkcja zwierzęca,	23 900	1 271	30 997	2 080
w tym: mleko krowie	8 645	460	10 273	689
mleko owcze i kozie	297	32	16	2
żywiec wołowy	4 445	236	4 998	335
wieprzowy	6 701	356	12 685	851
barani i kozi	402	21	86	6
drobiowy	97	5	1 510	101
jaja	2 100	112	456	31

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

5. Wyniki ekonomiczne

Analiza wyników produkcyjnych gospodarstw ekologicznych wykazuje ich niższy poziom w porównaniu do gospodarstw konwencjonalnych. Przyczyna tkwi w ekstensywnych metodach produkcji rolnictwa ekologicznego. W rolnictwie ekologicznym nie stosuje się chemii rolnej tylko wykorzystuje naturalne uwarunkowania gospodarstw do produkcji rolniczej, co zarazem kształtuje niższe wyniki produkcyjne, ale także niższe koszty produkcji.

Wartość produkcji ogółem w badanych gospodarstwach ekologicznych na tle konwencjonalnych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych była znacznie niższa – 2863 zł/ha w porównaniu do 4462 zł/ha, ale koszty także były znacznie niższe (tabela 3). Zużycie pośrednie w produkcji gospodarstw ekologicznych kształtowało się na poziomie 1613 zł/ha, natomiast w konwencjonalnych – 2829 zł/ha, co znacząco zmniejsza różnicę pomiędzy wartością produkcji a kosztami zużycia pośredniego w gospodarstwach ekologicznych. Nadwyżka wartości produkcji nad kosztami zużycia pośredniego w gospodarstwach ekologicznych ukształtowała się na poziomie 1250 zł/ha, natomiast w gospodarstwach konwencjonalnych – 1533 zł/ha.

Koszty amortyzacji środków trwałych w gospodarstwach ekologicznych były niższe – 559 zł/ha wobec 678 zł/ha w gospodarstwach konwencjonalnych. Niższe w nich były też koszty zewnętrznych czynników produkcji (odpowiednio: 171 zł/ha i 180 zł/ha).

Tabela 3. Wyniki ekonomiczne badanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Na gospodarstwo w zł		Na 1 ha UR w zł	
	ekologiczne	konwencjonalne	ekologiczne	konwencjonalne
Produkcja ogółem	53 831	66 482	2 863	4 462
<i>Zużycie pośrednie</i>	30 328	42 158	1 613	2 829
<i>Saldo dopłat i podatków do dział. operacyjnej</i>	22 681	9 815	1 206	659
Wartość dodana brutto	46 184	34 138	2 457	2 291
<i>Amortyzacja</i>	10 506	10 099	559	678
Wartość dodana netto	35 678	24 039	1 898	1 613
<i>Koszty czynników zewnętrznych</i>	3 222	2 677	171	180
<i>Saldo dopłat i podatków do dział. inwestycyjnej</i>	-1 314	-651	-70	-44
Dochód z gospodarstwa rolnego	31 142	20 711	1 656	1 390

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB.

Gospodarstwa rolne pozyskują dopłaty bezpośrednie, w związku z prowadzeniem działalności rolniczej, natomiast gospodarstwa ekologiczne – dodatkowo

jeszcze płatności z tytułu produkcji mniej wydajnymi metodami ekologicznymi. W badanych gospodarstwach saldo dopłat i podatków w związku z działalnością produkcyjną wyniosło 1206 zł/ha w gospodarstwach ekologicznych i 659 zł/ha w konwencjonalnych.

Końcowy wynik ekonomiczny, po uwzględnieniu wszystkich kosztów produkcji i salda dopłat oraz podatków związanych z działalnością produkcyjną, czyli dochód z gospodarstwa rolnego, w gospodarstwach ekologicznych ukształtował się na wyższym poziomie (1656 zł/ha) niż w konwencjonalnych (1390 zł/ha).

6. Podsumowanie

Rosnący popyt na żywność ekologiczną na unijnym rynku żywnościowym oraz finansowe wspieranie rozwoju tej produkcji w ramach przyjętego kierunku polityki rolnej Unii Europejskiej stwarzają perspektywy rozwoju produkcji ekologicznej w Polsce.

Atutem żywności ekologicznej jest certyfikat produkcji ekologicznej. Kontrola procesu produkcji na wszystkich jej etapach zapewnia określoną jakość produktów ekologicznych oraz zwiększa poziom zaufania konsumentów do tej żywności. Potwierdza to wciąż rosnący popyt na produkty ekologiczne, mimo iż są droższe i trzeba za nie więcej zapłacić, co z kolei sprzyja rozwojowi rynku żywności ekologicznej i produkcji ekologicznej.

Znaczący postęp w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, po wstąpieniu do UE, wywołuje potrzebę badania wyników produkcyjnych i ekonomicznych gospodarstw ekologicznych, objętych systemem wsparcia finansowego w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

Zaprezentowane w opracowaniu wyniki badanych gospodarstw ekologicznych na tle analogicznych wyników gospodarstw konwencjonalnych wskazują na znacznie niższe wyniki produkcyjne w gospodarstwach ekologicznych, ale także na niższe koszty produkcji w tych gospodarstwach.

Wyniki ekonomiczne porównywanych gospodarstw ukształtowały się na niższym poziomie w gospodarstwach ekologicznych, ale uwzględnienie dopłat do tej działalności produkcyjnej wpływa na podwyższenie osiąganych w nich wyników, które w takiej sytuacji stają się lepsze niż w gospodarstwach konwencjonalnych.

Literatura

1. Gulbicka B., *Rynek żywności ekologicznej*, „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju Polskiej Gospodarki Żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej” 2007, nr 75.
2. Komorowska D., *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce*, „Wieś i Rolnictwo” 2009, nr 2 (143).
3. Łuczka-Bakuła W., *Rynek żywności ekologicznej. Wyznaczniki i uwarunkowania rozwoju*, PWE, Warszawa 2007.

4. Nachtman G., *Gospodarstwa ekologiczne w świetle danych Polskiego FADN*, „Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy” 2007, nr 525, IERiGŻ-PIB.
5. Rozporządzenie Rady 2092/91/EWG z dnia 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. WE L 198, 22.07.1991).
6. Smoluk-Sikorska J., *Polscy konsumenci a produkty ekologiczne*, „Biuletyn Informacyjny ARR” 2008, nr 10 (208).

ECONOMIC EFFICIENCY OF MULTIDIRECTIONAL ECOLOGICAL VS CONVENTIONAL FARMS

Summary: The aim of the paper is to evaluate production and economic results of multidirectional ecological vs conventional farms in Poland. The presented results show that the ecological farms achieve significantly lower production results, but in these farms the lower costs of production can be also observed. The economic results were at lower levels in the ecological farms. However, the inclusion of direct payments to production brings higher economic results in the ecological farms as compared to the conventional farms.